

Ewa Rogowska

Aktywność słowotwórcza derywatów od nazw roślin w "Słowniku gwar kaszubskich na tle kultury ludowej" Bernarda Sychty

---

Acta Cassubiana 5, 147-160

2003

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

AKTYWNOŚĆ SŁOWOTWÓRCZA DERYWATÓW OD NAZW ROŚLIN W SŁOWNIKU GWAR KASZUBSKICH NA TLE KULTURY LUDOWEJ BERNARDA SYCHTY

1. *Słownik gwar kaszubskich na tle kultury ludowej* księdza Bernarda Sychty¹, zawierający ponad 60 tysięcy leksemów², stanowi bogate źródło materiału językowego nie tylko dla badań leksykologicznych (w tym frazeologicznych)³, lecz również słowotwórczych⁴. W niniejszym artykule poddam analizie gniazda słowotwórcze⁵

¹ B. Sychta, *Słownik gwar kaszubskich na tle kultury ludowej*, t. I-VII, Wrocław 1967-1976.

² *Indeks a tergo do Słownika gwar kaszubskich na tle kultury ludowej* Bernarda Sychty, opracowany przez B. Rocławskiego (Wrocław 1991), uwzględnia prawie 61 tysięcy wyrazów kaszubskich. Por. H. Popowska-Taborska, *Dzieje leksykografii kaszubskiej*, [w:] taż, W. Boryś, *Leksyka kaszubska na tle słowiańskim*, Warszawa 1996, s. 47.

³ Np. J. Treder, *Ze studiów nad frazeologią kaszubską (na tle porównawczym)*, Gdańsk 1986; tegoż, *Frazeologia kaszubska a wierzenia i zwyczaje na tle porównawczym*, Wejherowo 1989; tegoż, *Frazeologia w Słowniku Bernarda Sychty*, Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego UG. Prace Językoznawcze IX (1985), s. 131-167; tegoż, *Kaszubskie apelaływa toponimiczne w Słowniku Bernarda Sychty*, [w:] *Słowiańskie słowniki gwarowe*, Prace Sławistyczne 110, Warszawa 2000, s. 217-239; K. Handke, *Nazwy i określenia miar w »Słowniku gwar kaszubskich« B. Sychty*, [w:] *Nazwy i dialekty Pomorza dawniej i dziś*, pod red. J. Tredera, Gdańsk 1995, s. 27-45; tejże, *Nazwy barw w »Słowniku gwar kaszubskich« Bernarda Sychty*, [w:] *Nazwy i dialekty Pomorza dawniej i dziś*, 4, Gdańsk 2001, s. 23-41; E. Rogowska, *Kaszubskie nazwy roślin uprawnych*, Gdańsk 1998.

⁴ Np. E. Breza, *Podstawowe wiadomości z morfologii*, [w:] *Kaszubszczyzna – Kaszëbizna*, red. naukowy E. Breza, Opole 2001, s. 125-184, zwłaszcza s. 125-150; B. Kreja, *Czasowniki zdrobniałe na -k- w dialektach polskich oraz innych językach słowiańskich*, „Z polskich studiów slawistycznych” V (1978), s. 67-71; tegoż, *Kaszubskie i innosłowiańskie przymiotniki typu małuszki ‘małuški’*, „Język Polski” LXXXI (1991), s. 115-119; tenże, *Ze słowotwórstwa kaszubskiego: 1. Kaszubski przyrostek deminutywny -(i)ščko*, 2. *Uwagi o kaszubskich formacjach feminatywnych typu Niemcka ‘Niemka’*, 3. *Kaszubskie formacje na -ca (< -ica)*, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej”, 1991, s. 57-64; E. Rogowska, *Pluralne nazwy roślin w »Słowniku gwar kaszubskich« B. Sychty*, Zeszyty Naukowe UG. Filologia Polska. Prace Językoznawcze, 1994, nr 19-20, s. 181-187.

⁵ Por. H. Jadacka, *Rzeczownik polski jako baza derywacyjna. Opis gniazdowy*, Warszawa 1995. Od właściwej analizy gniazdowej mój opis różni się tym, że stanowiące bazę dla dalszych badań nazwy roślin jako wyrazy wybrane ze względów semantycznych nie muszą być niepodzielne słowotwórczo, co w wypadku właściwej analizy gniazdowej stanowi warunek konieczny.

(inaczej rodziny derywacyjne⁶) nazw roślin⁷ występujących w tym słowniku, a więc: a) formacje słowotwórcze utworzone bezpośrednio od nazw roślin, b) wyrazy pochodne od derywatów od tych nazw, c) derywaty od derywatów od derywatów od nazw roślin i d) derywaty od derywatów od derywatów od derywatów od nazw roślin, a zwłaszcza formacje typu b, c i d⁸. Opis aktywności słowotwórczej⁹ kaszubskich nazw roślin może pełnić dwie funkcje: 1) wzbogaca obraz systemu słowotwórczego kaszubszczyzny¹⁰ poprzez ukazanie jego fragmentu nie od strony derywatów i środków służących derywacji słowotwórczej, lecz od strony podstaw słowotwórczych, 2) dostarcza informacji o miejscu roślin w utrwalonym w kaszubszczyźnie obrazie świata¹¹.

W artykule tym biorę pod uwagę zarówno te derywaty, które zostały utworzone od nazw roślin użytych w znaczeniach „czysto roślinnych”, jak i te, których

⁶ Taki termin stosuje B. Kreja, omawiając aktywność słowotwórczą wyrazu *morze* (*Wyraz morze i jego derywaty w języku polskim i innych językach słowiańskich*, Gdańskie Studia Językoznawcze V, s. 1-15). Por. też tegoż, *Wyraz ryba i jego derywaty w języku polskim (na tle słowiańskim)*, „Sprawozdania GTN”, 1991, s. 130-132.

⁷ Przez „nazwy roślin” rozumiem tu nazwy gatunków roślin, a więc nie biorę pod uwagę wyrazów z wyższych i niższych poziomów potocznej i naukowej taksonomii botanicznej, takich jak z jednej strony *dřevo*, *gřib* itd., też † *pervulce* 2. ‘wczesne grzyby’, z drugiej zaś – takich jak *baba*/zwykle pl. *babě* 13. ‘odmiana późnych gruszek’, też *píně* pl. ‘małe, drobne ziemniaki’, uwzględniam jednak wyrazy takie jak *tráva*, *mex* itp., traktowane jako nazwy gatunkowe w taksonomii potocznej. Do roślin zaliczam grzyby kapeluszowe oraz – za sugestią Sychty, który opatruje ich nazwy kwalifikatorem *bot.* – zioła przyprawowe (np. *pěpř*).

⁸ Formacje utworzone bezpośrednio od nazw roślin omówiłam dokładniej w artykule *Derywaty od nazw roślin w »Słowniku gwar kaszubskich na tle kultury ludowej« Bernarda Sychty*, [w:] *Nazwy i dialekty Pomorza dawniej i dziś*, pod red. J. Tredera, Gdańsk 2003 [w druku].

⁹ Por. H. Jadaćka, *Aktywność słowotwórcza polskich rzeczowników niemotywowanych (na materiale gniazdowym)*, Warszawa 1991; tejsze, *Potencja słowotwórcza polskich rzeczowników niemotywowanych. Charakterystyka ilościowa*, „Poradnik Językowy”, 1992, z. 7, s. 475-484; tejsze, *Od czego zależy aktywność słowotwórcza rzeczowników w języku polskim?*, „Poradnik Językowy”, 1994, z. 7, s. 1-10.

¹⁰ System słowotwórczy kaszubszczyzny – ze względu na wykorzystanie metody gniazdowej – opisywany jest tu, niestety, bez uwzględnienia przestrzennego zróżnicowania materiału leksykalnego, tak charakterystycznego dla gwar, por. J. Sierociuk, *Wpływ czynnika geograficznego na semantykę gwarowego formantu*. In: *Swetlana Mendel (Hrsg.). Slavische Wortbildung. Semantic und Kombinatorik*. Münster-London-Hamburg 2002, s. 461.

¹¹ Temu celowi służą m.in. podobne badania nad nazwami roślin w zakresie onomastyki, np. M. Biolik, *Jemiola w nazwach z terenu Warmii i Mazur*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego, Prace Językoznawcze”, 1985, s. 13-20; A. Starzec, *Toponimičeske nazvanija osnovannye na slove JEMIOŁA (OMELA)*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Prace Językoznawcze”, 1982, z. 69, s. 465-468; K. Kwaśniewska-Mżyk, *Słowo DĄB i ego proizvodnye v polskoj toponimii*, Proc. of 13th Int. Congress of. Onom. Sciences vol. 1, s. 699-706. Por. też B. Kreja, *Buk i nazwy pochodne jako podstawa słowotwórcza polskich nazw miejscowych*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Gdańskiego, Prace Historycznoliterackie”, t. 10-11, s. 91-97.

podstawą są nazwy roślin występujące w znaczeniach metonimicznych (a więc również nazwy części roślin, a także nazwy produktów z nich otrzymywanych itp.)¹², a nawet te, które powstały od nazw roślin użytych w znaczeniach metaforycznych (np. *remònk* 2. żart. ‘wódka’, *róża* 7. med. ‘ostra choroba zakaźna’)¹³.

2. Na około 1150 nazw roślin zawartych w 7 tomach *Słownika gwar kaszubskich na tle kultury ludowej* B. Sychty¹⁴ derywaty tworzy tylko 167 nazw, a więc 14,4%. To stosunkowo niedużo, gdyż *Słownik gniazd słowotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego*¹⁵ potwierdza istnienie derywatów od 47% notowanych w nim nazw roślin (tzn. od 360 z 764 nazw)¹⁶, w dwu słownikach języka górnołużyckiego¹⁷, traktowanych łącznie, zarejestrowane zostały derywaty od 21,5% uwzględnionych w nich nazw roślin (od 143 ze 665 nazw)¹⁸, a w gwarze wsi Wagi w powiecie łomżyńskim derywatami opatrzonych jest 24% nazw roślin (117 z 467 nazw)¹⁹. Niski wskaźnik aktywności słowotwórczej kaszubskich nazw roślin w świetle materiałów zebranych przez Sychtę dowodzi przede wszystkim bogactwa nazewniczego materiału botanicznego udokumentowanego w jego *Słowniku*, współczynnik ten obniżają bowiem liczne synonimy, warianty morfologiczne i zleksykalizowane odmiany fonetyczne, a także nazwy rzadkie i/lub znane na małym obszarze, których inne leksykony zazwyczaj nie podają²⁰.

¹² Słownik Sychty nie wyróżnia ich zazwyczaj w osobnych podhasłach.

¹³ Przyjmuję, że znaczenia metonimiczne pozostają ze znaczeniami podstawowymi w związku przyległości przestrzennej i/lub przyczynowo-skutkowej, natomiast znaczenia metaforyczne oparte są na podobieństwie formalnym i/lub funkcjonalnym.

¹⁴ E. Rogowska, *Pluralne nazwy roślin w »Słowniku gwar kaszubskich...«*, s. 182.

¹⁵ *Słownik gniazd słowotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego*, pod red. naukową H. Jadackiej, t. 1.: T. Vogelgesang, *Gniazda odprzymiotnikowe*, t. 2: H. Jadacka, M. Bondkowska, I. Burkacka, E. Grabska-Moyle, T. Karpowicz, *Gniazda odrzeczownikowe*, Kraków 2001.

¹⁶ E. Rogowska, *Aktywność słowotwórcza nazw roślin w polszczyźnie (w świetle Słownika gniazd słowotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego)*, [w druku, w:] *Wokół struktury słowa. Księga pamiątkowa dedykowana Profesor Janinie Domin z okazji jubileuszu 70. urodzin*.

¹⁷ F. Jakubaš, *Hornjoserbsko-němski słownik (Obersorbisch-deutsches Wörterbuch)*, Budyšin/Bautzen 1954, Nakład Verlag Domowina oraz *Hornjoserbsko-ruski słownik*, zestawiał K. K. Trofimowicz, Ludowe Nakładnistwo Budyšin, Nakładnistwo „Ruska řeč” Moskwa, 1974.

¹⁸ E. Rogowska, *Derywaty od nazw roślin w języku górnołużyckim*, w druku.

¹⁹ E. Rogowska, *Gwarowy obraz roślin w świetle aktywności nominacyjnej ich nazw (na przykładzie gwary wsi Wagi w powiecie łomżyńskim)* [w druku].

²⁰ Np. w *Słowniku gniazd słowotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego* wszystkie wyrazy hasłowe pochodzą z *Małego słownika języka polskiego* pod red. S. Skorupki, H. Auderskiej i Z. Łempickiej, natomiast derywaty zostały zaczerpnięte zarówno z tego leksykonu, jak i z 10 tomów *Słownika języka polskiego* pod red. W. Doroszewskiego, z *Suplementu* do tego słownika oraz ze *Słownika języka polskiego* pod red. M. Szymczaka. Ponadto dodano do nich nowy materiał leksykalny zawarty w *Komputerowym słowniku języka polskiego PWN*, a „uzupełniająco zespół korzystał też z własnego doświadczenia językowego” (t. 1, s. 13). Takie założenia metodologiczne automatycznie powodują wzrost współczynnika aktywności słowotwórczej.

Te 167 nazw jest podstawą 679 derywatów, na jedną nazwę rośliny aktywną słowotwórczo przypada zatem średnio 4,07 formacji. Gdyby wziąć pod uwagę wszystkie kaszubskie nazwy roślin, również te nieprzejawiające aktywności słowotwórczej, średnia liczba ich derywatów wyniosłaby 0,59²¹.

2.1. Słownik Sychty poświadcza derywaty od nazw 141 gatunków roślin. Po 3 nazwy aktywne słowotwórczo ma w kaszubszczyźnie 8 roślin: ‘babka zwyczajna’ (*psi jazək* – 3 derywaty, *pińczelové lěstě* – 1 derywat, *vřodové lěstě* – 2 derywaty; por. też *žid* ‘babka wąskolistna’), ‘borówka czernica’ (*břěšnice* – 1, *jagoda* – 10, *ščeřnica* – 1), ‘brukiew’ (*bruk* – 4, *vřek* – 13, † *krič* – 2), ‘jałowiec’ (*jałowci jałowec* – 4, *jiglěnaljeglěna* – 2, *kaduk* – 2), ‘kartofle’ (*bulva* – 35, *grule* – 1, † *tufla* – 5), ‘pokrzywa żegawka’ (*pařava* – 1, *pařuxa* – 1, *žągòvka/žegòvka* – 1), ‘seradela’ (*radela* – 2, *saradela* – 1, *zaradela* – 1), ‘skrzyp polny’ (*xoščka* – 1, *koščka* – 1, *skřěp* – 1; por. też *kvásnã trãva* ‘skrzyp błotny’ – 1). Po 2 nazwy aktywne słowotwórczo ma 10 roślin: ‘borówka bagienna’ (*łòxinã/łòxòna* – 2, *skóerčěna* – 1), ‘dynia’ (*bańã* – 5, *děńã* – 2), ‘gryka’ (*bukòita* – 3, [grěka] – 4), ‘kaczeniec’ (*káčòr* 4. – 1, *krové kòatě* – 4), ‘kruszyna’ (*krěšěna* – 2, *vilcě jagodělvilcã* *višńa* – 2), ‘świerk’ (*dana* – 11, *jagła I* – 1), ‘sosna’ (*xòjka* – 20, *sosna* – 2), ‘śmiałek’ (*òvskã trãva* – 1, *òvsanã trãva* – 1), ‘szczaw’ (*kvasné lěstě* – 1, *ščav/ščava* – 1), ‘żyto’ (*rež* – 6, *žěto* – 6). Największe różnice w liczbie derywatów od nazw synonimicznych występują pomiędzy wyrazami *bulva* (35) a *grule* (1) i † *tufla* (5); *xòjka* (20) a *sosna* (2); *dana* (11) a *jagła I* (1); *vřek* (13) a *bruk* (4) i † *krič* (2); *jagoda* (10) a *břěšnice* (1) i *ščeřnica* (1). Tyle samo derywatów mają natomiast *rež* i *žěto* (po 6), *krěšěna* i *vilcě jagodělvilcã višńa* (po 2) oraz *xoščka*, *koščka* i *skřěp*, *òvskã trãva* i *òvsanã trãva*, *pařava*, *pařuxa* i *žągòvka/žegòvka*, *kvasné lěstě* i *ščav/ščava* (po 1). Ponadto częste są sytuacje, gdy derywaty tworzy tylko jedna z nazw, podczas gdy jej synonimy nie przejawiają aktywności słowotwórczej.

2.2. Liczba derywatów utworzonych od jednej nazwy waha się od 1 do 35²².

²¹ Ten pierwszy współczynnik jest bliski średniej liczbie derywatów od nazw roślin poświadczonych w *Słowniku gniazd słowotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego* (4,01 formacji na 1 nazwę rośliny aktywnej słowotwórczo) i w gwarze wsi Wagi (3,99) oraz nieco wyższy niż w dwu branych pod uwagę słownikach języka górnołużyckiego (3,4), natomiast drugi wskaźnik jest ponad trzykrotnie niższy niż w języku ogólnopolskim (1,9 formacji na 1 nazwę rośliny), o połowę niższy niż w gwarze wagowskiej (0,97) i o ¼ niższy niż w języku górnołużyckim (0,74). Struktura statystyczna derywatów od nazw roślin zarejestrowanych w *Słowniku gwar kaszubskich na tle kultury ludowej* B. Sychty jest więc najbliższa materiałom językowym słowników górnołużyckich. Jednak ze względu na zasadniczo odmienne sposoby doboru haseł w badanych słownikach, porównywane współczynniki opisują wyłącznie zawartość tych leksykonów, nie zaś organizację systemów leksykalnych danych języków.

²² Dla porównania: liczba derywatów utworzonych od jednej nazwy gatunku rośliny w materiałach *Słownika gniazd słowotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego* waha się od 1 do 36, w dwu słownikach górnołużyckich – od 1 do 20, w gwarze wagowskiej – od 1 do 18.

Najwięcej derywatów – łącznie od znaczeń „czysto roślinnych”, metonimicznych i metaforycznych – *Słownik gwar kaszubskich* poświadcza dla wyrazów: *bulva* ‘kartofel’ i *tobaka* ‘tytoń’ (po 35), *dqb* (26), *bób* (25), *xójka* 1. ‘sosna’ (20), *marxev* (17), *jabłón* (16), *vřos* (15), *óvs* (14), *olxa*, *tráva* i *vřek* ‘brukiew’ (po 13), *břozka* (12), *dana* ‘świerk’, *jičmoljáčmë*, *mak* i *slëva* (11) oraz *buk*, *gráb* i *jagoda* (po 10). Po 9 derywatów tworzy 5 nazw (*grox*, *kapusta*, *len*, *lëpa* i *mex*), po 8 – 2 nazwy (*krëška* 1. ‘grusza’ i *ořex*), po 7 – 4 nazwy (*cëbula*, *xmël*, *óišna* i *leščëna*), po 6 derywatów – 4 nazwy (*kozã barda* ‘kozibród’, *malëna*, *rež* ‘żyto’ i *žëto*), po 5 derywatów – 3 nazwy (*karštan* ‘kasztan’, † *tufla* ‘kartofel’ i *bańal bańã* ‘dynia’), po 4 derywaty – 10 nazw (*bruk* ‘brukiew’, [*grëka*], *jałóvclja-łóvec*, *jurkljërck* ‘zarnowiec’, *kroúë kóatë* ‘kaczeniec’, II *oska* ‘osika’, *pëpř*, *potruška*, *řepa*, *óeřba* 2. ‘wierzba’). Po 3 derywaty powstało od 14 nazw (*bukóvita*, *krëpni kóat* ‘krwawnik’, *lejlalëlijã/lelëja*, *lëpin*, *lëk* ‘szczypiorek’, *osoc* ‘perz’, *ostloset*, *pokřëva*, *pšënica*, *psi jazëk* ‘babka zwyczajna’, *remónk*, *róża*, *trãsqózcã tráva* ‘drzączka’, *úika*). Po 2 derywaty mają 34 nazwy (*bavãlna/bavelna*, *bo-cónë nóžki/boconë nosë* ‘iglica pospolita’, *boróvka*, *cës*, *dëńã*, *jařqbk* ‘jarzębina’, *jasón*, *jiglënaljeglëna* ‘jałowiec’, *kãčór* 3. ‘grazel żółty’, *kaduk* ‘jałowiec’, *klëver* ‘koniczyna’, *konoplë*, *krëšëna*, † *krič* ‘brukiew’, *křëšna* ‘czereśnia’, *łóxinallóxóna*, *łopón*, *modrãk* ‘chaber’, *muxor*, *mótka*/I *mutka* ‘tymotka’, *mótka* ‘mięta’, *podbël* ‘podbiał pospolity’, *radela* ‘seradela’, *rqklatrqkel* ‘burak pastewny’, *sicëna* ‘sitowie’, *sosna*, *srebrné zelë* ‘pięciornik gęsi’, *střãpãstã xojna* ‘sosna wejmutka’, *střëna* ‘trzcina’, *vřodové lëstë* ‘babka zwyczajna’, *úilčë jagodël úilčã óišna* ‘kruszyna pospolita’, *žabë zelë* ‘storczyk szerokolistny’, *žãróvki* ‘żurawina’, *žëdovskí smród* ‘pelargonia’). Po jednym derywacie tworzy 71 nazw (*bagno*, *bes*, *boległóvínë lëstë* ‘jaskier ostry’, *břëšnice* ‘borówka czernica’, *žëvíkóat* 2. ‘dziewięciornik błotny’, *figa*, *gãšë gřëbë* ‘gaska zielonka’, *grule* ‘kartofle’, *gurka* ‘ogórek’, *xoščka* ‘skrzyp polny’, *jağla* I ‘świerk’, *jağla* II ‘proso’, *jastrë* II ‘jaskier ostry’, *jažëna* ‘jeżyna’, *kãčór* 4. ‘kaczeniec’, *knqpkové zelë* ‘tysiącznik’, *kolin* ‘sporek polny’, *koščka* ‘skrzyp polny’, *kozã barda/kozã broda* ‘goździanka żółta’, *kozlëna* 1. ‘wiklina’, *kozogrësc/kozogrosc/kozogrëst* ‘zawilec’, *kqkol*, *kvasnã tráva* ‘skrzyp błotny’, *kvasné lëstë* ‘szczaw zwyczajny’, *kiz/kíza* ‘trawa morska’, *maselko* 2. ‘jaskier kosmaty’, *srebrni mex* ‘chrobotek reniferowy’, *merón* ‘majeranek’, *mërta*, *mlëc* ‘mniszek pospolity’, *morščëzna* ‘morszczyn’, *motële* ‘tasznik pospolity’, *mëškãt* ‘agawa’, *ognixa*, *jaskulé očë* ‘bratki polne’, *ostrožëně* ‘jeżyna fałdowana’, *óvskã tráva* i *óvsanã tráva* ‘śmiałek pogięty’, *pannalpanně* ‘nasturcja’, *paproc*, *parasón* ‘powój polny’, *pařava* i *pařuxa* ‘pokrzywa żegawka’, *smarkati pqpk* ‘maślarz’, *peluška*, *kocë pótë* ‘kocanka’, *potrãvniic* f./*potrãvniica* ‘poziomka’, *prãvžëvé gřëbë*, *prãvžëvã sli-vka* ‘węgierka’, *purxóvka/purxãvka*, *pińczëtové lëstë* ‘babka pospolita’, *rabarber*, *saradela*, *salãta*, *sëdvina* ‘rokitnik pospolity’, *skovronkové dřëvo* ‘modrzew’,

skřěp, *skóerčěna* ‘borówka bagienna’, *spōžcě zelě*, *šable* ‘fasola’, *šatlax* ‘szakłak’, *ščavlščava*, *ščěrńica/ščěrńice* ‘czernica’, *šćotki* ‘nawłoc późna’, *tělpõn* ‘piwonia’, *tobačnė zārno* ‘sporysz’, *óitki* ‘rokicina’, *zaradela*, *žãgõvkalžegõvka* ‘pokrzywa żegawka’ i *žid* ‘babka wąskolistna’).

Aż 42,2% nazw roślin – w świetle *Słownika gwar kaszubskich na tle kultury ludowej* B. Sychty – tworzy tylko po jednym derywacie, a 20% – po 2 derywaty. W sumie więc od 62,2% wszystkich nazw roślin aktywnych słowotwórczo derywuje się tylko 1 lub 2 formacje. Po 20 i powyżej 20 derywatów powstało od zaledwie 5 nazw, czyli od 3% nazw, zaś od 10 do 19 derywatów ma 15 nazw roślin, czyli 9%. W przedziale od 5 do 9 derywatów mieści się 17 nazw (10,2%), a od 3 do 5 derywatów – 28 nazw (16,3%).

2.3. Co najmniej po 10 derywatów ma 20 nazw roślin, czyli 12% wszystkich nazw roślin aktywnych słowotwórczo. Wśród tych 20 nazw 9 to nazwy drzew (*dqb*, *xõjka* 1. ‘sosna’, *jablõn*, *olxa*, *brõzka*, *dana*, *slěva*, *buk*, *grãb*), 3 – nazwy warzyw (*bõb*, *maršev*, *vrěk* ‘brukiew’), 2 – nazwy zbóż (*õvs* i *jičmoljãčmė* i), a 6 – to nazwy innych roślin (*bulva* ‘kartofel’, *tobaka* ‘tytoń’, *vřos*, *mak*, *trãva*, *ja-goda*).

Najwięcej derywatów spośród nazw drzew mają *dqb* (24) i *xõjka* (20), spośród nazw drzew owocowych – *jablõn* (16), spośród krzewów owocowych – *jagoda* (10), *leščěna* i *õřex* (po 8) oraz *malěna* (6), spośród krzewów nieowocowych – *jalõvcljaloóec* i *jurkljėrk* ‘żarnowiec’ (po 4), spośród warzyw – *bõb* (25) i *maršev* (17), spośród roślin runa leśnego – *vřos* (15), *jagoda* (10) i *mex* (9), spośród zbóż – *õvs* (14) i *jičmoljãčmė* (11), spośród używek – *tobaka* (35) i *xmėl* (7), spośród roślin pastewnych – *trãva* i *vrěk* ‘brukiew’ (po 13), spośród roślin włókienniczych – *len* (9), spośród roślin ozdobnych – *leljallelijãllelėja* i *rõza* (po 3), spośród chwastów – *osoč* ‘perz’, *ostloset* i *pokřěva* (po 3), spośród roślin egzotycznych, a także spośród roślin przyprawowych – *pėpř* (4), spośród ziół – *pjãzėk* ‘babka zwyczajna’ i *remõnk* (po 3).

3. Wśród formacji powstałych w różny sposób od nazw roślin można wydzielić dwie grupy: a) derywaty bezpośrednie (I taktu) oraz b) derywaty pośrednie (II, III i IV taktu). Liczba i semantyka tych pierwszych świadczy o perspektywie, z której użytkownicy języka oglądają ten wycinek rzeczywistości, np. formacje należące do kategorii słowotwórczych nazw miejsc wskazują na punkt widzenia typowy bądź dla rolnika i/lub ogrodnika (jeśli są to głównie nazwy pól), bądź dla handlowca i konsumenta (jeśli są to przede wszystkim nazwy pomieszczeń, w których przechowuje się owoce), liczba i semantyka podstaw słowotwórczych deminutywów i augmentatywów mówi o wartościowaniu poszczególnych roślin i ich grup, a nazwy czynności informują o aktywnym kontakcie człowieka z określonymi roślinami. Natomiast istnienie derywatów pośrednich od nazw roślin świadczy o stopniu zakorzenienia takich roślin w świadomości społecznej. o ich kulturowej

ważności. Z tego właśnie powodu derywaty pośrednie od nazw roślin warto podać osobnej analizie.

Na ogólną liczbę 679 derywatów od nazw roślin 567 z nich, czyli 83,4% formacji, to derywaty I taktu, utworzone bezpośrednio od nazw roślin; od jednej nazwy rośliny tworzy się więc średnio 3,4 formacji I taktu. Na derywaty I, II i III taktu od nazw roślin przypada zatem łącznie 16,6%. Derywatów II taktu, powstałych od derywatów I taktu od nazw roślin, jest 101, co stanowi 14,9% wszystkich derywatów. Tworzy się je od 40 nazw roślin, czyli od 24% derywatów I taktu, a średnia liczba derywatów utworzonych od jednej nazwy rośliny wynosi w tej grupie 2,5. Derywatów III taktu jest już tylko 11 i stanowią one zaledwie 1,6% wszystkich derywatów. Pochodzą od 5 nazw roślin (20% derywatów II taktu), a średnia liczba derywatów wynosi w tej grupie 2,2. Wśród zarejestrowanych w *Słowniku gwar kaszubskich* 679 derywatów od nazw roślin znalazł się również 1 derywat IV taktu (0,1% wszystkich derywatów).

Tabela 1

Przynależność derywatów I, II, III i IV taktu do części mowy

	I takt	II takt	III takt	IV takt	razem
rzeczowniki	442	70	10	–	521 (76,7%)
przymiotniki	87	17	–	–	104 (15,3%)
czasowniki	38	13	1	1	53 (7,8%)
przysłówki	–	1	–	–	1 (0,1%)
razem	567 (83,4%)	101 (14,9%)	11 (1,6%)	1 (0,1%)	679

Pod względem przynależności do części mowy (tabela 1) derywaty wchodzące w skład gniazd słowotwórczych rzeczowników będących nazwami roślin to – w kolejności wielkości udziału procentowego – rzeczowniki (76,7%), przymiotniki (15,3%), czasowniki (7,8%) i przysłówki (0,1%), przy czym na wszystkich taktach derywacyjnych występują tylko czasowniki. Przysłówki pojawiają się wyłącznie na II takcie, przymiotniki – tylko na takcie I i II, a rzeczowniki – na takcie I, II i III.

4. Formacji powstałych od nazw roślin na II takcie derywacyjnym *Słownik gwar kaszubskich na tle kultury ludowej* poświadcza w sumie 101 (14,9% wszystkich formacji). Są one rzeczownikami, przymiotnikami, czasownikami i przysłówkami.

Najwięcej derywatów II taktu tworzą: *jablón* (10 formacji; na I takcie – tylko 2 derywaty, na III takcie – 4 derywaty), *dqb* (8 formacji; I – 17), *bób* (6; I – 19), *bulva* (6; I – 29), *xójka* 1. ‘sosna’ (6; I – 14), *jičmoljačmë* (5; I – 4, III – 1, IV – 1), *lëpa* (4; I – 5), *olxa* (4; I – 9), *tobàka* (4; I – 31), *òvs* (4; I – 9, III – 1), *rež* (3; I – 3). Po 2 derywaty II taktu tworzy 6 nazw roślin, po 1 – 22 nazwy.

54 derywaty II taktu pochodzą od derywatów I taktu od znaczeń „czysto roślinnych”, 44 – od derywatów od znaczeń metonimicznych, a 3 – od derywatów od znaczeń metaforycznych. Najwięcej jest wśród nich (tabela 2) derywatów odrzeczownikowych (56 derywatów należących do 14 kategorii słowotwórczych), następnie – odprzymiotnikowych (28 derywatów należących do 2 kategorii słowotwórczych), a najmniej – odczasownikowych (17).

Tabela 2

Derywaty od nazw roślin II taktu

formacje	odrzeczownikowe	odprzymiotnikowe	odczasownikowe	łącznie
rzeczownikowe	40	26	4	70
przymiotnikowe	15	1	1	17
czasownikowe	1	–	11	13
przysłówkowe	–	1	–	1
łącznie	56	28	17	101

4.1. Derywaty odrzeczownikowe II taktu (tabela 3) stanowią rzeczowniki (40), przymiotniki (15) i czasowniki (1).

Tabela 3

Derywaty odrzeczownikowe II taktu

	derywaty od znaczeń „czysto roślinnych”				derywaty od znaczeń metonimicznych	derywaty od znaczeń metaforycznych	ogólna liczba derywatów
	tautologicznych	modyfikacyjnych	mutacyjnych	łącznie			
rzeczowniki	10	9	12	31	8	1	40
przymiotniki	4	5	2	11	4	–	15
czasowniki	–	–	–	–	1	–	1
łącznie	14	14	14	42	13	1	56

4.1.1. Grupę najliczniejszą i najbardziej zróżnicowaną formalnie oraz semantycznie stanowią wśród nich formacje rzeczownikowe: 40 takich derywatów należy do 13 różnych kategorii słowotwórczych. Są to zarówno derywaty od znaczeń „czysto roślinnych” (tautologiczne, modyfikacyjne i mutacyjne), jak i od znaczeń metonimicznych oraz metaforycznych.

Wśród rzeczowników utworzonych od derywatów tautologicznych od znaczeń „czysto roślinnych” najwięcej jest derywatów mutacyjnych (5 formacji: 1 na-

zwa symilatywna *grabčák* 2. fig. ‘chłopiec podrastający o silnej budowie ciała’; 2 nazwy miejsc: *jačmónk* i *jačmeńisko* ‘pole, na którym rośl jęczmień’; 1 partitivum *jačmónkaljičmónka* ‘słoma jęczmienna’; 1 odmiejscowa nazwa agentywna *potravníčě* < *potravníc* f./*potravnica* ‘poziomka’ < *tráva*), ale niewiele mniej liczne grupy stanowią tu derywaty tautologiczne (3 formacje: *kozuxna*, *kozuxlěna* < *kozěxa* < *kozã barda* 2. ‘kozibród łąkowy’, *krěpki/kuřě krěpki* < (*měšě*) *krěpě* < *krěpni kóat* ‘krwawnik, Achillea millefolium’) oraz modyfikacyjne (3 deminutiva: *grabčák* 1. ‘młody grab’, *jablóněčka* w pieśni lud.: dem. od *jablónka*, *motevka* dem. od *mótev* f./*mótva* < *mótka* ‘tymotka, Phleum pratense’).

Rzeczowniki motywowane derywatami modyfikacyjnymi od znaczeń „czysto roślinnych” to najczęściej również derywaty modyfikacyjne (8 z 9 derywatów, w tym 6 deminutywów: *danki* plt., *dqbčák* ‘młody dąb’, *xojárki* ‘młody las sosnowy’ < *xojarě* plt. ‘mały las sosnowy’, *xojinka* 1. ‘drzewko iglaste, młody świerk, sosna’ < *xojna* 1. ‘drzewo iglaste, sosna, świerk’, *olšinka* ‘młody las lub zarośla olszowe’ < *olšěna* ‘las lub zarośla olszowe’, *travišćko* ‘dem. od *travišće*’; 1 augmentativum *xojnišće* augm. od *xojna* 1. ‘drzewo iglaste, sosna, świerk’, 1 nazwa gatunkowa *xojinka* 2. ‘tradycyjny świerk ozdobię przybierany w okresie świąt Bożego Narodzenia’ < *xojna* 1. ‘drzewo iglaste, sosna, świerk’). Ponadto znalazł się w tej grupie 1 derywat tautologiczny (*xojinka* 3. ‘młody las iglasty’ < *xojna* 2. ‘młody las iglasty’).

Wśród rzeczowników derywowanych od formacji mutacyjnych od nazw w znaczeniach „czysto roślinnych” przeważają również derywaty mutacyjne (8 formacji, w tym 2 nazwy wytworów: *jablečnica* ‘jabłka obrane z łupin, pokrajane, smażone na słoninie i posypane cukrem’, *jablečnik* ‘pieczywo z jabłkami’; 2 nazwy amatorów: *jablóvník* ‘lubiący jabłka’, *jabkář* 1. ‘człowiek lubiący jabłka’; 1 nazwa wykonawcy czynności – handlarza *jabkář* 2. ‘człowiek trudniący się handlem jabłkami’; 1 nazwa symilatywna *bučěňka* bot. ‘przetacznik dillena, Veronica Dilleni’, por. „nazwa jest prawdopodobnie aluzją do owocu przypominającego owoc buku” S VII 26; 2 odtemporalne nazwy nosicieli cech: *lipcívka* 1. ‘kura, która się wyległa w lipcu’, *lipcívka*, zwykle pl. *lipcívki* 2. ‘odmiana jabłek dojrzewających w lipcu’). O połowę mniej liczne są w tej grupie derywaty modyfikacyjne (4 deminutiva: *jabuško* 1. ‘jabłuszko, małe jabłko’, *jablěšće* ‘jabłko’, *jabulko* ‘jabłuszko’ i *jałóvečka* dem. od *jałóvka* ‘odmiana małych jabłek zaszczepionych w jałowiec’).

Rzeczowniki II taktu derywowane od formacji od znaczeń metonimicznych to głównie formacje modyfikacyjne (6 nazw żeńskich: *bulóarka* forma żeńska od *bulóář*, *bulevníca* forma żeńska od *bulevník* w znac. 1., *cěbulnica* ‘forma żeńska od *cěbulník*’, † *leńónka* ‘kobieta, zwł. dziewczynka, Inianowłosa’ < † *leńónk* ‘chłopiec Inianowłosa’, *tobačnica* 1. ‘kobieta zażywająca tabaki’ < *tobačnik* 1. ‘mężczyzna zażywający namiętnie tabaki’, † *tufelńica* ‘forma żeńska od *tufel-*

nik'), ponadto znajdują się w tej grupie nieliczne formacje mutacyjne (1 nazwa wykonawcy czynności *bobkâč* żartobl. 'zając' < *bobka*, częściej pl. *bobki* 'odchody kóz, owiec, zajęcy i królików') i tautologiczne (*makovečka*, zwykle w połączeniu z drugą nazwą: *makovečka-pakovečka* 3. zool. 'biedronka' < *makóvka* 'biedronka').

Jedynym rzeczownikiem powstałym na II takcie od nazwy rośliny użytej w znaczeniu metaforycznym jest *baňalk*, deminutivum formacji *baňâl* 'człowiek z wielką głową' (od *baňal/baňâ* 2. fig. duża głowa, szczególnie tysa').

4.1.2. 15 przymiotników utworzonych na II takcie od nazw roślin należy do 2 kategorii słowotwórczych. Większość z nich to derywaty relacyjne (transpozycyjne), zarówno od znaczeń „czysto roślinnych”, w tym od derywatów tautologicznych (*bučínovi*, *jačmânni*, *karštalěnovi*, *olškovi*), modyfikacyjnych (*březni*, *xojnovi*, *olšínovi*, *óvski*) i mutacyjnych (*boboóinovi* i *jabkovi*), jak i od znaczeń metonimicznych (*bulevkovi*, *modračkovi*, *slivkovi*). Tylko 2 przymiotniki II taktu należą do derywatów mutacyjnych. Oba są formacjami symilatywnymi, 1 pochodzi od nazwy rośliny użytej w znaczeniu „czysto roślinnym” (*meškovati* 'podobny do meszku'), a 1 – w znaczeniu metonimicznym (*bobkovati* 'o wroście: mały').

4.1.3. Jedyny czasownik odrzeczownikowy II taktu to derywat od znaczenia metonimicznego *bobkovac* 'bobczyć' (od *bobka*, częściej pl *bobki* 'odchody kóz, owiec, zajęcy i królików').

4.2. Grupa derywatów odprzymiotnikowych II taktu liczy ogółem 28 wyrazów, przy czym 26 z nich są rzeczownikami, 1 – przymiotnikiem (złożony derywat *óvsnopâdni* neolog. 'żartobl. o pojeździe konnym'), a 1 – przysłówkiem (*pěpřno*). Wszystkie rzeczowniki należą do kategorii nazw nosicieli cech, przy czym pochodzą one zarówno od znaczeń metonimicznych (19 formacji), jak i „czysto roślinnych” (7 formacji). Pierwszą podgrupę reprezentują wyrazy: † *břozóvka* 'tabakiera z kory brzozonej', *bulevník* 1., *bulevníâk* 1. 'placek ziemniaczany pieczony na patelni', *danovník* 'pałak świerkowy do piły ręcznej', *dąbóvc* 2., *dąbovi* obok *dąbová* adj. w użyciu rzeczown.: 'laska dębowa', *dąbóvka* 'laska, maczuga dębowa', *grabóvka* 1. 'studnia, z której czerpią wodę za pomocą łańcucha i wałka z drzewa dębowego', † *grabóvka* 3. 'osełka z drzewa grabowego używana dawniej do ostrzenia kosy', *kruškóvina* 'zupa z gruszek', † *lnónka* 'rodzaj lnianej litewki', *lěpovnik* 'miód lipowy zbierany w lipcu', *marxevnik* 'demon z zębami marchwianymi mieszkający w lesie', *makovi* adj. w użyciu rzeczown., *makóvc* = *kux* z *makâ*, *makovi kux* 'placek przekładany makiem', *ržané* adj. w użyciu rzeczown.: 'dodatek do obroku', † *ržónka* 'siecza z żytnich snopów', † *rěpeckâ* odm. przymiotn. 'trzpiot, zwłaszcza jeśli tym trzpiotem jest dziewczyna dorastająca, podłotek', † *óišńóvka* 'tabakiera z kory wiśniowej'. Derywaty z drugiej podgrupy to: *brukevniâk* 'drobny, gęsty deszcz, szczególnie w okresie sadzenia brukwi, kapuśniak', *jičńišče* 'pole, na którym rośl jęczmień', *lěpóvizna* 'kwiat lipy', *olšěvc*

2. = *olšévi Marcěn* ‘według wierzeń ludowych chłopiec wycięty z drzewa, ożywiony, i pomagający drwalom jako duch opiekuńczy lasów olszynowych’, *óvsónka* 2., *óvsníca* ‘śmiałek pogięty, *Deschampsia flexuosa*’ = *óvsónã tráva*, † *rzańixa* ‘demon zbożowy w postaci starej baby’.

W grupie rzeczowników od znaczeń metonimicznych dominują nazwy różnego rodzaju wyrobów (17 z 19 derywatów): potraw (6), prostych wyrobów z drewna (8), pasz (2), wyrobów włókienniczych (1). Stosunkowo nieliczna grupa derywatów od znaczeń „czysto roślinnych” jest natomiast pod względem semantycznym bardzo niejednolita.

22 z 26 rzeczowników odprzymiotnikowych II taktu derywowanych zostało 9 różnymi sufiksami. 8 derywatów utworzono sufiksem *-ka* († *břozóvka*, *dąbóvka*, *grabóvka* 1., † *grabóvka* 3., † *lňónka*, † *ržónka*, † *úišňóvka*, *óvsónka* 2.), 3 – sufiksem *-c* (*dąbóvc* 2., *makóvc*, *olšévc* 2.), po 2 – sufiksami *-ák* (*bulevňák* 1., *brukevňák*), *-ik* (*bulevňik* 1., *marxevňik*) i *-ník* (*danovňik*, *lěpovňik*), a po 1 – sufiksami *-ina* (*kruškočina*), *-išče* (*jičňišče*), *-izna* (*lěpovizna*), *-ica* (*óvsníca*) i *-ixa* († *rzańixa*). 4 pozostałe rzeczowniki odprzymiotnikowe II taktu powstały na drodze konwersji (*dąbovi* obok *dąbová* adj. w użyciu rzeczown., *makovi* adj. w użyciu rzeczown., *ržané* adj. w użyciu rzeczownikowym, † *řepckã* odm. przymiotn.).

4.3. Grupę najmniej liczną wśród derywatów II taktu stanowią w świetle danych *Słownika* Sychty formacje odczasownikowe (tabela 4).

Tabela 4

Derywaty odczasownikowe II taktu

Derywaty	derywaty od znaczeń „czysto roślinnych”	derywaty od znaczeń metonimicznych	derywaty od znaczeń metaforycznych	ogólna liczba derywatów
Rzeczowniki	2	2	–	4
Przymiotniki	–	1	–	1
	3	8	1	12
Łącznie	5	11	1	17

Najwięcej jest wśród nich czasowników (12 na 17 wszystkich takich derywatów). Tworzy się je od nazw roślin we wszystkich znaczeniach, zarówno „czysto roślinnych”, jak i metonimicznych oraz metaforycznych. Najczęściej jednak powstają one od znaczeń metonimicznych (*nabobovac sa* ‘najeść się, szczególnie bobem’ < *bobovac* ‘jeść bób’, *nabulvovac sa* ‘najeść się ziemniaków’ < *bulvo-*

vac ‘jeść ziemniaki’, *podxmělęc* są ‘podpić sobie’ < *xmělęc* rzadko o alkoholu ‘pić’, *zamalěnic są* fig. ‘zaczzerwienić się’ < *malěnic są* rzadko ‘czerwienić się od dojrzałych owoców malin lub jakichkolwiek czerwonych kwiatów’, *namarxóic są* ‘najeść się marchwi’ < *marxóic* rzadko: ‘jeść dużo marchwi’, *uǫpotrušęc* ‘zarobić na handlu warzywem’ < *ǫpotrušęc* ‘zajmować się handlem warzywami’, *otobačęc są* 2. ‘zażywać tabaki’ < *tobačęc* ‘zażywać tabaki’), o połowę rzadsze są formacje czasownikowe od znaczeń „czysto roślinnych” (*vydąbořęc* ‘wymóc co na kim z trudem, odebrać co od kogo’ < † *dąbořęc* ‘chciwić się, łakomić się’, *vydąbolęc* ‘wyludzić’ < *dąbolęc* ‘łudzić, oszukiwać’, *zalešćęc są* ‘ukryć się’ < *lešćęc są* rzadko ‘kryć się, zwłaszcza w leszczynie’), sporadycznie pojawiają się derywaty od znaczeń metaforycznych (*uremónkovac są* < *remónkovac* żart. ‘pić wódkę’ < *remónk* 2. żartobl. ‘wódka’). Rzeczowniki odczasownikowe tworzone są od znaczeń „czysto roślinnych” (2 derywaty: mutacyjna nazwa nosiciela cechy † *dąbora* ‘chciwiec, skąpiec’ < † *dąbořęc* ‘chciwić się, łakomić się’ i transpozycyjna nazwa czynności *dąbolěně* ‘forma rzeczown. czas. *dąbolęc*’) oraz metonimicznych (2 derywaty mutacyjne: nazwa amatora *bobovník* ‘lubiący jeść bób’ < *bobovac* ‘jeść bób’ i nazwa nosiciela cechy *zatobačala* ‘człowiek, po którym widać, że często zażywa tabakę, w ogóle zaniedbany’ < *zatobačęc są* ‘powalać się, niekoniecznie tylko tabaką’). Jedyne przymiotnik odczasownikowy II taktu pochodzi od znaczenia metonimicznego (*zatobačoni* partic., adj. od czasownika *zatobačęc są* 1. ‘powalany, niekoniecznie tylko tabaką’ < *zatobačęc są* ‘powalać się, niekoniecznie tylko tabaką’).

5. Derywatów III taktu od nazw roślin jest w kaszubszczyźnie – według danych *Słownika gwar kaszubskich na tle kultury ludowej* B. Sychty – zaledwie 11. Utworzono je od 5 nazw roślin. Najwięcej derywatów III taktu tworzą *jabłón* (4 formacje; na I takcie tylko 2 derywaty, na II takcie – 10) i *xměl* (4; I – 2, II – 1). 10 derywatów III taktu to rzeczowniki, a 1 derywat należy do czasowników. Są to następujące formacje: *podxměla*, *podxmělinc*, *podxmělc*, *podxmělón* ‘człowiek lubiący sobie popić’ (< *podxmělęc są* < *xmělęc* < *xměl*), *jabłulečko* 1. dem. (< *jabłulko* < *jabko* < *jabłón*), *jabkóvina* 1. ‘zupa z jabłek’ i *jabkóvine* plt. 2. ‘łupiny od jabłek’ (< *jabkovi* < *jabko* < *jabłón*), *jabłównica* ‘forma żeńska od *jabłovník*’ (< *jabłovník* ‘lubiący jabłka’ < *jabko* < *jabłón*), *óvsk* 2. ‘śmiałek pogięty, *Deschampsia flexuosa*’ (< *óvski*, por. *óvská tráva* ‘śmiałek...’ < *óvsk* 1. dem. od *óvs* < *óvs*), *slivkóvina* ‘zupa z śliwek’ (< *slivkovi* < *slivka* < *slěva*), *jičmęc są* med. o jęczmieniu na powiece: ‘rosnąć, występować’ (< *jęčmónk//jáčmíšk*²³ < *jáčmėń* < *jičmoljáčmė*).

²³ W świetle danych *Słownika* Sychty czasownik ten należy uznać za derywat od *jęčmónk/jáčmíšk* ‘ropień na brzegu powieki’ (S II 90), nie od *jičmoljáčmėń* ‘jęczmień’, gdyż dla tych postaci morfologicznych *Słownik* Sychty nie rejestruje znaczenia medycznego.

Derywatem IV taktu jest *zajičmęc sã* ‘wyrosnąć na powiece’ (< *jičmęc sã* < *jačmõnk* < *jačmeń/jáčnišk* < *jičmol/jáčmě*).

6. Wśród 679 derywatów od nazw roślin najwięcej, bo 424, czyli 62,3%, jest derywatów od znaczeń „czysto roślinnych”, ponadto 54 derywaty (7,95%) mogą pochodzić zarówno od znaczeń „czysto roślinnych”, jak i metonimicznych – są to przymiotniki transpozycyjne typu *brukovi*, *břozovi* itp. 28,1% stanowią derywaty od znaczeń metonimicznych²⁴, a tylko 1,6% – od znaczeń metaforycznych. Relacje te jednak są różne na różnych taktach derywacyjnych (tabela 5).

Tabela 5

Derywaty I, II, III i IV taktu według znaczeń podstaw słowotwórczych

	od znaczeń „czysto roślinnych”	od znaczeń metonimicznych	od znaczeń metaforycznych	łącznie	
derywaty I taktu	367	136	9	566	
	54				
derywaty II taktu	55	44	2	101	
derywaty III taktu	1	10	–	11	
derywaty IV taktu	1	–	–	1	
Razem	424 (62,3%)	54 (7,95%)	190 (28,1%)	11 (1,6%)	679

Najwięcej derywatów od znaczeń „czysto roślinnych” pojawia się na takcie I, gdzie stanowią one co najmniej 66,4% wszystkich derywatów (+ 9,5%, wliczwszy przymiotnikowe derywaty transpozycyjne), już mniej jest ich na takcie II, gdzie stanowią 54,5% wszystkich derywatów, a jeszcze mniej na takcie III – tylko 9,1% (jedyne derywaty taktu IV utworzone jest od znaczenia „czysto roślinnego”). Nazwy roślin występujące w znaczeniach metonimicznych tworzą więc wprawdzie mniej derywatów niż nazwy roślin w swych znaczeniach podstawowych, lecz zapoczątkowane przez nie szeregi derywacyjne są na ogół dłuższe. 136 derywatów I taktu od znaczeń metonimicznych stało się podstawami 44 derywatów II taktu, aktywność słowotwórcza tych znaczeń wynosi więc 32,4%, natomiast 367 derywatów I taktu od znaczeń „czysto roślinnych” było bazą 55 derywatów II taktu, ich aktywność słowotwórcza wynosi więc tylko 15%. W wypadku derywatów od znaczeń metaforycznych ten wskaźnik jest jeszcze niższy – 10%.

Struktura rodzin słowotwórczych kaszubskich nazw roślin odzwierciedlona w *Słowniku gwar kaszubskich na tle kultury ludowej* B. Sychty potwierdza

Jednak liczba derywatów od znaczeń metonimicznych w kaszubszczyźnie jest i tak wyższa niż w literackiej polszczyźnie, ponieważ według danych *Słownika gniazd słowotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego* derywaty od znaczeń metonimicznych stanowią tylko 18% wszystkich derywatów od nazw roślin – por. E. Rogowska, *Aktywność słowotwórcza nazw roślin w polszczyźnie...*

zatem, że w kształtowaniu „słowotwórczego obrazu flory” nad aspektami czysto poznawczymi dominują czynniki utylitarne, przy czym perspektywa „producenta” (rolnika i ogrodnika) przejawia się silniej niż postawa „konsumenta przyrody” (przetwórcy, kucharza, konsumenta).